

1

JEZUS' DEFINITIE VAN MORALITEIT

Gehoorzaamheid kan dodelijk zijn.

Paul Tournier, een Franse psycholoog uit de vorige eeuw, laat ons zien waarom. 'De vreemde paradox die op elke bladzijde van de Evangelieën aanwezig is', schrijft hij over Jezus' bediening, 'en waarvan we dagelijks de waarheid kunnen aantonen, is dat niet schuld de belemmering voor genade is, zoals het moralisme veronderstelt. Integendeel, het is juist het onderdrukken van schuld, zelfrechtvaardiging, oprechte eigengerechtigheid en zelfingenomenheid dat de belemmering vormt.' Daarom 'zijn er voor Jezus niet twee categorieën mensen, de schuldigen en de rechtvaardigen; er zijn alleen schuldigen.'⁴

Het diepste onderscheid tussen mensen is niet dat tussen de slechten en de goeden, maar tussen hen die *weten* dat ze slecht zijn en degenen die dat niet weten. Toch zijn het vreemd genoeg niet de openlijke zondaars die dit het moeilijkste inzien, maar juist zij die nauwlettend gehoorzamen. Voortdurend brengt Jezus de schuld aan het licht, schrijft Tournier, van 'de deugdzame en

4. Paul Tournier, *Guilt and Grace: A Psychological Study*, vert. Arthur W. Heathcote (New York: Harper & Row, 1962), p. 136, 112.

gewetensvolle mensen, door te verkondigen dat alle mensen even zondig zijn, ondanks al hun inspanningen, zodat ze niet door het pronken met hun onberispelijkheid, maar door het belijden van hun schuld, door berouw en bekering, de genade zullen vinden die deze uitwist.⁵ Vaker dan we beseffen is nauwlettende ‘gehoorzaamheid’ in feite een nauw verholen ongehoorzaamheid. Daarom kan gehoorzaamheid dodelijk zijn.

Nergens wordt dit scherper gesteld dan in het Mattheüsevangelie. Om dat te zien, zullen we Jezus’ onderwijs over het leven in Gods Koninkrijk in Mattheüs 19 en 20 onder de loep nemen. Hier komt de grote verrassing van Mattheüs het duidelijkst openbaar. Want wat is de wonderlijke sleutel om te gaan delen in de vreugden van Gods Koninkrijk? Niet dat we onszelf daar geschikt voor maken, maar dat we onze ongeschiktheid volmondig erkennen – een ongeschiktheid die niet alleen openbaar komt in ons overtreden van de regels, maar ook in het houden ervan. Emmers vol benzine blussen de vlammen in onze openhaard niet uit. Net zo min kunnen we de zonde in ons hart uitblussen door ons aan de regels te houden. Mattheüs opent onze ogen daarvoor.

We zullen ons op drie hoofdstukken van zijn Evangeliebeschrijving concentreren. Eerst doen we een paar korte observaties. Nadat we de akker hebben omgeploegd, kunnen we gaan oogsten; we zullen een en ander met elkaar verbinden en zien welke rode draad er door dit gedeelte van Mattheüs loopt.

Wat is de minimumvereiste?

Mattheüs 18 – 20 schetst ons hoe het leven in het Koninkrijk van God eruit zou moeten zien. Diverse keren duikt dan dezelfde vraag op, al wordt hij door heel verschillende soorten mensen gesteld. Die vraag luidt: ‘Wat is het minste dat ik hoef te doen?’

5. Idem, p. 122.

In Mattheüs 18:21-35 vraagt Petrus hoe vaak hij zijn broeder moet vergeven. ‘Tot zevenmaal?’ (vers 21). ‘Hoe hoog ligt de lat, Jezus? Op welk punt kan ik me eindelijk vrij voelen om niet langer te hoeven vergeven?’ Petrus vraagt wat de minimumvereiste is als het om vergeving gaat.

Meteen hierna volgt een gesprek tussen Jezus en de farizeeën (19:1-12). Toch ligt dezelfde hartenkwestie onder de uiterlijke verschillen tussen de visserslui die alles hebben opgegeven om Jezus te volgen en de moreel scrupuleuze farizeeën die zich door Jezus bedreigd voelen. Want als de farizeeën Jezus bevragen over de echtscheiding, dan willen ze in feite van Hem weten: ‘Wat is de minimumvereiste als het over het huwelijk gaat?’ (zie 19:3). ‘Op welk punt heb ik voldaan aan dat wat de Joodse wet met betrekking tot het huwelijk van me eist?’

Tot slot, nadat Jezus Zijn discipelen heeft bestraft omdat ze de jonge kinderen verboden bij Hem te komen (19:13-15 – een gedeelte waar we straks nog bij stilstaan), nadert er een jongeman die van Jezus wil weten wat hij moet doen om het eeuwige leven te hebben (19:16-22). Dit brengt deze drie verhalen tot een climax, want het laat zien welke vraag er achter de andere vragen schuilgaat. In feite vraagt hij: ‘Wat is de minimumvereiste als het over gehoorzaamheid gaat?’

In al deze situaties vinden we dezelfde vraag in een ander jasje, maar deze derde brengt ons bij de wortel ervan. Nu zijn we aangekomen bij wat Petrus, de farizeeën en de rijke jongeman allemaal willen weten. ‘Wat is het minste dat ik moet doen’, vraagt ieder, ‘om God tevreden te stellen?’

Laten we het verhaal oppikken bij de vraag van de laatste en horen wat Jezus hem antwoordt. Dit derde en laatste gesprek vormt voor ons dan de introductie op de rest van Mattheüs 19 en 20.

Een deugzaam leven

‘Goede Meester, wat zal ik goeds doen, opdat ik het eeuwige leven hebbe?’ (19:16). Dit is een man die alles in zijn leven kan betalen met geld. Misschien kan hij het eeuwige leven dan wel betalen met gehoorzaamheid?

Het valt niet mee om het goede antwoord te krijgen als je de verkeerde vraag stelt. Want we zien meteen al dat deze jonge man de les van Tournier nog niet heeft geleerd. De vraag is immers niet: ‘Wie zal de selectie halen en rechtvaardig zijn?’, maar: ‘Wie zal erkennen dat hij de selectie nooit zal halen?’ Een eerstejaars vraagt niet welke bloedgroep hij moet hebben om in aanmerking te komen voor een plaats in het voetbalteam. Op die vraag is geen juist antwoord mogelijk, want hij verraadt een misverstand over de voorwaarden om bij het team te mogen horen. Je bloedgroep is niet onbelangrijk, maar volstrekt irrelevant als het gaat over de selectie voor het voetbalteam. Gehoorzaamheid is van belang, maar volstrekt irrelevant als het gaat over de toegang tot het eeuwige leven. Niemand verwerft de hemel met gehoorzaamheid. Het is een geschenk.

Toch gaat Jezus op zijn vraag in:

En Hij zeide tot hem: Wat noemt gij Mij goed? Niemand is goed dan Eén, namelijk God. Doch wilt gij in het leven ingaan, onderhoud de geboden.

Hij zeide tot Hem: Welke?

En Jezus zeide: Deze: Gij zult niet doden; gij zult geen overspel doen; gij zult niet stelen; gij zult geen valse getuigenis geven; eer uw vader en moeder; en: Gij zult uw naaste liefhebben als uzelf. (19:17-19)

Bijbels gezien kun je de oudtestamentische wet op twee manieren samenvatten. De ene samenvatting bestaat uit de Tien Gebooden (Ex. 20:3-17; Deut. 5:7-21). De andere is het dubbelgebod

om de HEERE, je God, lief te hebben met heel je hart, met heel je ziel en met heel je kracht (Deut. 6:5) en je naaste als jezelf (Lev. 19:18). Zo vat Jezus Zelf de wet samen in Mattheüs 22:37-40. In beide opsommingen zien we verticale elementen gevolgd door horizontale elementen. Beide opsommingen beginnen met onze relatie met God en zeggen vervolgens iets over onze relaties met anderen. Hier in Mattheüs 19 licht Jezus de horizontale dimensie van beide samenvattingen eruit en legt die voor de jongeman neer. Van de Tien Geboden gaat Hij voorbij aan de eerste vier en van het dubbelgebod noemt Hij het eerste deel niet. In beide gevallen laat Hij de verticale dimensie weg.

Klopt het wel wat ik nu zeg? Als we beter kijken, zien we dat dit niet helemaal correct is. Jezus heeft slechts vijf van de zes horizontale geboden uit de Decaloog geciteerd. Eentje liet Hij weg – het tiende gebod, dat ons verbiedt te begeren. Waarom zou Hij dit niet hebben genoemd?

Jezus heeft het laatste horizontale gebod overgeslagen, omdat dit het enige horizontale gebod is dat betrekking heeft op het hart.⁶ (Om dezelfde reden zegt Paulus in Romeinen 7 dat dit gebod de zonde in hem levend had gemaakt.) Moord, overspel, diefstal en de andere geboden zijn allemaal zichtbare zonden. Begeerte is een zonde van het hart. Deze zonde is innerlijk, onzichtbaar.

Jezus heeft de rijke jongeman alle geboden voorgelegd die, zo op het eerste gezicht, uitwendig te onderhouden zijn.

Jezus brengt onze afgoden aan het licht

De jongeman antwoordt vol vertrouwen: ‘Al deze dingen heb ik onderhouden.’ Hij zet een vinkje achter elk gebod. En toch blijft

6. Dit wordt helder vertolkt door vraag en antwoord 113 van de Heidelbergse Catechismus: ‘Wat eist van ons het tiende gebod? Dat ook de minste lust of gedachte tegen enig gebod Gods in ons hart nimmermeer kome, maar dat wij te allen tijde van ganser harte aller zonden vijand zijn en lust tot alle gerechtigheid hebben.’

hij zich afvragen: ‘Wat mis ik nog?’ Zelfs ondanks zijn schaamteloze morele optimisme weet hij dat er iets niet klopt. Degenen onder ons die geloven dat ze zich voor Gods aangezicht aan de regels hebben gehouden, kennen de verrassende leegte waar zo’n nauwgezette maar loze gehoorzaamheid toe leidt. De Zwitserse theoloog Adolf Schlatter noemde de deugdzaamheid van deze jongeman treffend ‘dor gebladerte’.⁷

Jezus zeide tot hem: Zo gij wilt volmaakt zijn, ga heen, verkoop wat gij hebt en geef het de armen, en gij zult een schat hebben in de hemel; en kom herwaarts, volg Mij. Als nu de jongeling dit woord hoorde, ging hij bedroefd weg; want hij had vele goederen. (19:21-22)

Toen Jezus de jongeman uiteindelijk aanspoorde om van alles afstand te doen en Hem te volgen, stimuleerde Hij hem niet in zijn zelfrechtvaardigende wetsonderhouding. In plaats daarvan bracht Hij hem liefdevol in de positie dat hij zijn afgoderij wel moest inzien. Ongemerkt had Jezus het eerste gebod erbij gehaald (‘Gij zult geen andere goden voor Mijn aangezicht hebben’, Ex. 20:3). Hij bracht de zonde van de rijke jongeman niet aan het licht door hem te laten beseffen dat hij zijn materiële bezittingen moest weggeven om God te volgen; Hij liet zien dat zijn materiële bezittingen zijn god *waren*. En, zoals Maarten Luther zei, je kunt de geboden twee tot en met tien niet overtreden zonder eerst het eerste gebod te overtreden.⁸ Als we onze

7. Adolf Schlatter, ‘Moral oder Evangelium?’ (‘Morality or Gospel?’), in *Gesunde Lehre: Reden und Aufsätze* (Velbert: Freizeiten Verlag, 1929), p. 94.

8. Martin Luther, *A Treatise on Good Works*, in *Luther’s Works*, deel 44: *The Christian in Society I*, ed. James Atkinson (Philadelphia: Fortress, 1966), p. 30-31; *Luther’s Works*, deel 51: *Sermons I*, ed. John W. Doberstein (Philadelphia: Fortress, 1959), p. 144, 161. Zie ook Robert Kolb en Charles P. Arand, *The Genius of Luther’s Theology: A Wittenberg Way of Thinking for the Contemporary Church* (Grand Rapids: Baker, 2008), p. 68, 153. G.C. Berkouwer doet dezelfde observatie over de aard van het eerste gebod, al werkt

ouders niet eren, overtreden we het eerste en het vijfde gebod; onze god is onafhankelijkheid. Als we overspel plegen, overtreden we het eerste en het zevende gebod; onze god is seks. Als we geld liefhebben, overtreden we het eerste en het tiende gebod; onze god is materiële bezittingen. Het eerste gebod is het filter waar elke zonde doorheen gaat.

Deze jongeman nam zijn moraliteit zo serieus dat we gerust mogen aannemen dat hij de vereiste Joodse tienden had afgedragen. Jezus vraagt hem echter ál zijn bezittingen weg te geven, want als een materialist slechts zijn tienden geeft, kan zijn afgod intact blijven. Jezus legt de vinger bij de diepste liefde van deze man: zijn financiële zekerheid. Zijn hart wordt blootgelegd. En helaas, net als een kind dat liever zijn jeuk wegkrabt dan een genezende zalf smeert, kiest de jongeman voor zijn afgod – en loopt bedroefd weg.

Olifanten en subatomaire deeltjes

Jezus neemt de gelegenheid te baat om Zijn discipelen een les te leren:

En Jezus zeide tot Zijn discipelen: Voorwaar Ik zeg u, dat een rijke zwaarlijk in het Koninkrijk der hemelen zal ingaan. En wederom zeg Ik u: Het is lichter dat een kemel

hij deze minder uit, in *Faith and Sanctification*, vert. John Vriend (Grand Rapids: Eerdmans, 1952), p. 184-185.

Daarnaast helpt Luther ons inzien dat het eerste gebod een impliciete oproep is tot rechtvaardiging door het geloof. Omdat afgoderij rechtvaardiging door een afgod is (d.w.z. materialisme is rechtvaardiging door financiële zekerheid; seksuele immoraliteit is rechtvaardiging door genot; zelfverhoging is rechtvaardiging door de goedkeuring van anderen), is het eerste gebod in feite een oproep aan Gods volk om er voor God geen mindere vormen van rechtvaardiging op na te houden. 'Gij zult geen andere goden voor Mijn aangezicht hebben' betekent op z'n minst: 'Je zult Mij vertrouwen; je zult je gevoel van eigenwaarde – dat wil zeggen: je rechtvaardiging – nergens anders zoeken dan bij Mij, de Enige Die erin kan voorzien en de Enige Die het waard is om het bij Hem te zoeken' (zie *Luther's Works*, deel 44, p. 33-34; deel 51, p. 17).

gaat door het oog van een naald, dan dat een rijke ingaat in het Koninkrijk Gods.

Zijn discipelen nu dit horende, werden zeer verslagen, zeggende: Wie kan dan zalig worden? (19:23-25)

Jezus wil met Zijn metafoor van een kameel en een naald geen cryptische boodschap overbrengen. Hij noemt gewoon het grootste dier en de kleinste opening die men in die tijd kende. Vandaag zou Hij misschien wel gezegd hebben dat het gemakkelijker is dat een olifant door een subatomair deeltje gaat dan dat een rijke het Koninkrijk van God binnengaat. De boodschap blijft hetzelfde: het is onmogelijk.

Maar waarom zijn de discipelen hier zo ondersteboven van? Voor hedendaagse lezers is hun grote verbazing in eerste instantie een raadsel. Als het voor rijken moeilijk is het Koninkrijk van God binnen te gaan, is de oplossing toch eenvoudig: dan zorg je ervoor dat je niet rijk wordt. Waarom besluiten de discipelen niet gewoon dat ze in de laagste klasse of de middenklasse van de maatschappij zullen leven? Omdat het leven voor de Joden in de eerste eeuw zo niet werkte. Financiële winst werd beschouwd als een rechtstreeks teken van Gods goedkeuring. De zegen van de HEERE maakt rijk; dat was een vanzelfsprekendheid (Spr. 10:22). Men ging ervan uit dat materiële zegen verbonden was aan geestelijke zegen (Deut. 28:1-6, 8, 11-12). Wanneer de discipelen vragen: 'Wie kan dan zalig worden?', zeggen ze in feite: 'Als de bovenlaag van de samenleving, die onmiskenbaar door God gezegend is, het Koninkrijk al niet binnen kan gaan, welke hoop is er dan voor de rest van ons, die niet zo duidelijk Gods gunst genieten?'⁹

9. De kwestie is iets complexer dan dit. Sommige spreuken reppen over de zegen van welvaart (Spr. 8:18; 10:4, 15, 22; 14:24; 22:4), andere over de gevaren ervan (Spr. 11:4, 28; vgl. 23:4; 28:22). Voor een evenwichtige bespreking van het veelzijdige Bijbelse onderwijs over rijkdom, zie Craig L. Blomberg, *Neither Poverty nor Riches: A Biblical*

Jezus reageert op een raadselachtige manier. Eerst bevestigt Hij hun verbijstering voordat Hij op de juiste gronden hoop biedt. ‘En Jezus hen aanziende, zeide tot hen: Bij de mensen is dat onmogelijk, maar bij God zijn alle dingen mogelijk’ (19:26). ‘Het is nog erger dan jullie denken’, zegt Jezus – ‘en tegelijk zoveel beter.’ Volgens jullie intuïtieve, natuurlijke, moraliserende, gedomesticieerde, ontvang-wat-je-verdiend beeld van de manier waarop jullie denken dat God Zich tot mensen verhoudt, is dit inderdaad onmogelijk. Maar met God, volgens de uitbundige, buitenproportionele, ontvang-veel-meer-dan-je-vraagt-zolang-je-maar-niet-probeert-ervoor-te-betalen manier waarop God Zich tot Zijn volk verhoudt, zijn alle dingen mogelijk. ‘Boven de onmogelijkheden die we zelf creëren’, schreef Schlatter, ‘staat de almacht van de genade.’¹⁰

Erfgenamen verdienen niets

‘Toen antwoordde Petrus en zeide tot Hem: Zie, wij hebben alles verlaten en zijn U gevolgd; wat zal ons dan geworden?’ (19:27). Wat voor de misplaatste vraag van de rijke jongeman in vers 16 gold, geldt ook nu: Petrus stelt de verkeerde vraag. Toch beantwoordt Jezus hem, en wel door Petrus en de andere discipelen ervan te verzekeren dat alles wat zij hebben gedaan, overvloedig beloond zal worden op de nieuwe aarde: ‘En zo wie zal verlaten hebben huizen of broeders of zusters of vader of moeder of vrouw of kinderen of akkers om Mijns Naams wil,

Theology of Possessions (NSBT 7; Downers Grove, Ill.: InterVarsity, 1999). Laat het echter duidelijk zijn dat Joden in de eerste eeuw veel eerder dan westerse gelovigen in de eenentwintigste eeuw geneigd waren rijkdom als een goddelijke zegen te beschouwen. Zie bijvoorbeeld Ben Witherington III, *Jesus the Sage: The Pilgrimage of Wisdom* (Minneapolis: Augsburg Fortress, 1994), p. 166; Robert H. Gundry, *A Survey of the New Testament* (Grand Rapids: Zondervan, 4th edition, 2003), p. 146. Over de goddelijke zegen van rijkdom, zie ook 1 Kon. 3:10-13; Job 42:12; Pred. 5:18.

10. Adolf Schlatter, *Do We Know Jesus? Daily Insights for the Mind and Soul*, vert. Andreas J. Köstenberger en Robert W. Yarbrough (Grand Rapids: Kregel, 2005), p. 193.

die zal honderdvoud ontvangen en het eeuwige leven beërven' (19:29).

Wat gebeurt hier? Twee observaties zullen ons helpen. Ten eerste is dit niet de enige verwijzing naar het eeuwige leven die we in Mattheüs 19 tegenkomen. In vers 16 vroeg de rijke jongeman wat hij moest doen om dit leven te verkrijgen. Let erop dat hij sprak over het *verdienen* van het eeuwige leven. In vers 16 staat letterlijk: 'Wat moet ik doen om het eeuwige leven te hebben?' In vers 29 spreekt Jezus echter over degenen die omwille van Hem van alles afstand doen om het eeuwige leven te *beërven*. Erfgenamen verdienen hun erfenis niet, maar ontvangen haar, zonder enige eigen verdienste, simpelweg doordat ze in een bepaalde familie geboren zijn. De enige zoon van een miljardair hoeft niets te *doen* om een fortuin te erven wanneer zijn vader sterft.

Ten tweede beschouwde Petrus zichzelf kennelijk als de tegenpool van de rijke jongeman. Terwijl deze langzaam uit het zicht verdwijnt, wendt Petrus zich tot Jezus en merkt op: 'Wij hebben alles verlaten ...' De jongeman weigerde zijn huis en haard te verlaten om Jezus te volgen en precies dát had Petrus wel gedaan (zie ook 4:18-20). Hoewel ze heel anders op Jezus reageerden, dachten ze over discipelschap precies hetzelfde. Allebei beschouwden ze loyaliteit aan Jezus als een financiële transactie. De ene jongeman wilde zijn geld en volgde Jezus daarom niet. Petrus wilde een beloning en volgde Jezus daarom wel. Geen van beiden wilde Jezus Zelf. Maakt het echt zoveel verschil of ongehoorzaamheid of gehoorzaamheid hun alternatieve verlosser was? Zoals Lewis eens schreef: 'Is het voor iemand die sterft in een woestijn van belang door welke richtingkeus hij de enige waterbron is misgelopen?'¹¹

Jezus gaat niet alleen voorbij aan de weigering van de rijke

11. C.S. Lewis, 'Een verspreking', in *Koppige overtuiging* (Van Wijnen, 2010), p. 107.

jongeman om alles op te offeren, maar ook aan Petrus' toewijding om dat juist wel te doen. Want na de verzekering dat Zijn trouwe volgelingen beloond zullen worden, maakt Hij meteen die eigenaardige opmerking: 'Maar vele eersten zullen de laatsten zijn, en vele laatsten de eersten' (19:30).

Wat mag dat te betekenen hebben?

De laatsten zullen de eersten zijn

Kennelijk vroegen de discipelen zich dat ook af. Want zoals Hij zo vaak deed, vertelde Jezus een verhaal. Hij sprak over een landeigenaar die op verschillende momenten van de dag arbeiders inhuurde om in zijn wijngaard te werken en hun toch allemaal een volledig dagloon uitbetaalde.

Voor een Jood in de eerste eeuw moet Jezus' verhaal de omgekeerde wereld hebben geleken. Luister maar eens naar de woorden van een rabbi die ongeveer in de tijd van Jezus leefde. Deze rabbi overpeinst een gedeelte uit de oudtestamentische wet, Leviticus 26, dat een reeks zegeningen op gehoorzaamheid bevat. Op zeker moment beschrijft God hoe Hij zal reageren op de gehoorzaamheid van Zijn volk. 'Ik zal Mij tot u wenden', verzekert Hij hun, wat je ook kunt vertalen als: 'Ik zal u in aanmerking nemen' (Lev. 26:9). Het denken van deze rabbi – dat van nature ook het mijne is – werpt licht op de verkeerde innerlijke drijfveer waar Jezus mee afrekenet:

'En ik zal u in aanmerking nemen.' Ze vertelden een gelijkenis. Waar is de zaak mee te vergelijken? Het is als een koning die veel arbeiders inhuurde. Er was één arbeider bij die vele dagen voor hem had gewerkt. De arbeiders kwamen hun loon in ontvangst nemen en deze arbeider kwam ook. De koning zei tegen hem: 'Mijn zoon, ik zal u bijzonder in aanmerking nemen. Deze velen die korte tijd voor me hebben gewerkt, zal ik weinig betalen. Maar

met u zal ik een grote rekening vereffenen. (...) Daarom zegt men: 'En ik zal u in aanmerking nemen.'¹²

Dit vormt geen bewijs dat de eigengerechtigheid van de Joden groter was dan die van andere bevolkingsgroepen toentertijd. Dat komt echter niet omdat het probleem van eigengerechtigheid bij de Joden geen rol speelde, maar omdat dit voor iedereen een probleem is. Het Jodendom is niets 'wettischer' dan welke andere godsdienst ook, want de neiging Gods gunst liever te willen verdienen dan te ontvangen is geen Joods, maar een menselijk probleem.¹³

Hoe reageert God op onze inspanningen voor Hem? Laten we eens horen wat Jezus daarover zegt:

-
12. *Sifra Behuqqotai pereq 2:5*, aangehaald in E.P. Sanders, *Paul and Palestinian Judaism: A Comparison of Patterns of Religion* (Minneapolis: Fortress, 1977), p. 118. Een soortgelijk verhaal werd driehonderd jaar na Jezus verteld door een rabbi tijdens een toespraak bij de begrafenis van een jongeman die op 28-jarige leeftijd was gestorven. Volgens Joachim Jeremias' moderne weergave van de gelijkenis begon de rabbi 'door te zeggen dat de situatie was als die van een koning die een groot aantal arbeiders had ingehuurd. Twee uren nadat het werk was begonnen, inspecteerde hij ze en zag dat een van hen vaardiger was en harder werkte dan de anderen. [Hij nam hem bij de hand en wandelde met hem rond tot aan de avond.] Toen de arbeiders hun loon in ontvangst kwamen nemen, ontving deze man hetzelfde bedrag als de anderen. Toen mopperden ze en zeiden: "Wij hebben de hele dag gewerkt en deze man slechts twee uur, en toch hebt u hem een vol dagloon betaald." De koning antwoordde: "Ik heb jullie geen onrecht gedaan; deze arbeider heeft in twee uur meer gedaan dan jullie de hele dag"' (Joachim Jeremias, *Rediscovering the Parables*, New York: Scribner's, 1966, p. 110). Jeremias wijst erop dat, naast de vele opvallende overeenkomsten tussen deze gelijkenis en die van Jezus, de arbeider in de Joodse gelijkenis meer werk heeft verzet dan de anderen, ondanks dat hij maar korte tijd heeft gewerkt; in Jezus' gelijkenis hebben de laatst ingehuurde arbeiders niets anders om op te pleiten dan de goedheid van degene die hen heeft ingehuurd.
13. Helmut Thielicke, *The Waiting Father: Sermons on the Parables of Jesus*, vert. John W. Doberstein (New York: Harper & Row, 1959), p. 117; Peter Stuhlmacher, *Revisiting Paul's Doctrine of Justification: A Challenge to the New Perspective*, vert. Daniel P. Bailey (Downers Grove, Ill.: InterVarsity, 2001), p. 86-87; Thomas R. Schreiner, *Paul, Apostle of God's Glory in Christ: A Pauline Theology* (Downers Grove, Ill.: InterVarsity, 2006), p. 121.

Want het Koninkrijk der hemelen is gelijk een heer des huizes, die met de morgenstond uitging om arbeiders te huren in zijn wijngaard. En als hij met de arbeiders eens geworden was voor een penning des daags, zond hij hen heen in zijn wijngaard. En uitgegaan zijnde omtrent de derde ure, zag hij anderen ledigstaande op de markt. En hij zeide tot dezelve: Gaat gij ook heen in de wijngaard, en zo wat recht is, zal ik u geven. En zij gingen. Wederom uitgegaan zijnde omtrent de zesde en negende ure, deed hij desgelijks. En uitgegaan zijnde omtrent de elfde ure, vond hij anderen ledigstaande en zeide tot hen: Wat staat gij hier de gehele dag ledig? Zij zeiden tot hem: Omdat ons niemand gehuurd heeft. Hij zeide tot hen: Gaat ook gij heen in de wijngaard, en zo wat recht is, zult gij ontvangen.

Als het nu avond geworden was, zeide de heer des wijngaards tot zijn rentmeester: Roep de arbeiders, en geef hun het loon, beginnende van de laatsten tot de eersten. En als zij kwamen die te elfder ure gehuurd waren, ontvingen zij eenieder een penning. En de eersten komende, meenden dat zij meer ontvangen zouden; en zij zelf ontvingen ook elk een penning. En die ontvangen hebbende, murmureerden zij tegen de heer des huizes, zeggende: Deze laatsten hebben maar één uur gearbeid, en gij hebt hen ons gelijkgemaakt, die de last des daags en de hitte gedragen hebben.

Doch hij antwoordende zeide tot een van hen: Vriend, ik doe u geen onrecht; zijt gij niet met mij eens geworden voor een penning? Neem het uwe en ga heen. Ik wil deze laatste ook geven gelijk als u. Of is het mij niet geoorloofd te doen met het mijne, wat ik wil? Of is uw oog boos omdat ik goed ben?

Alzo zullen de laatsten de eersten zijn en de eersten de

laatsten; want velen zijn geroepen, maar weinigen uitverkoren. (20:1-16)

Niet wat we verdienen, maar wat we nodig hebben

Met die laatste zin van de gelijkenis grijpt Jezus terug op Zijn woorden in het laatste vers van Mattheüs 19: de eersten zullen de laatsten zijn en de laatsten de eersten. Op deze manier geeft Hij te kennen dat deze gelijkenis illustreert wat Hij bedoelde aan het einde van hoofdstuk 19, toen Hij dit principe voor het eerst benoemde.

Wat wil deze gelijkenis dan duidelijk maken?

Ze bevat twee lessen, om te beginnen met betrekking tot de arbeiders die later op de dag werden ingehuurd en vervolgens over degenen die op een eerder tijdstip in dienst werden genomen. We richten ons nu vooral op de tweede groep, de arbeiders die 's morgens vroeg werden ingehuurd.

We zien de meelevende gulheid van de landeigenaar die de later begonnen werkers niet uitbetaalt wat ze verdienen, maar wat ze nodig hebben. Een denarius was het dagloon van een arbeider. Daarmee kon hij zijn gezin die dag te eten geven (zie Deut. 24:14-15). Maar de werkers hadden hun werk niet zelf gezocht; de landheer zocht de werkers. En die taak liet hij niet aan zijn voorman over; hij deed het in hoogsteigen persoon. Professor Kenneth Bailey, die tientallen jaren in Egypte, Libanon, Jeruzalem en Cyprus heeft gewoond en daar het Nieuwe Testament doceerde, laat ons vanuit die schat aan ervaring zien hoe eigenaardig de landheer te werk gaat:

Landheren in het Midden-Oosten staan van oudsher bekend als herenboeren. Ze huren anderen om het land te bewerken en stellen een voorman/beheerder aan om het landgoed te besturen. Een traditionele landheer kan zijn beheerder 's morgens nauwkeurige instructies geven

en hem aan het einde van de dag verslag laten uitbrengen. Maar het is ongehoord dat hij in eigen persoon vijfmaal op één dag de tocht van de boerderij naar de markt maakt en terug. Dat is het werk van de bedrijfsleider.¹⁴

Daarnaast kun je jezelf afvragen hoeveel werk iemand van die laatste ploeg nog kon verzetten. De laatste arbeiders werden ingehuurd rond het elfde uur, vijf uur 's middags. De werkdag liep van zonsopkomst (zes uur 's morgens) tot zonsondergang (zes uur 's middags), wat betekent dat ze één uur voor de landheer konden werken. Overigens lezen we niet dat ze op het elfde uur aan het werk gingen, maar dat de eigenaar rond het elfde uur eropuit ging om nog meer werkers te zoeken (20:6). Tegen de tijd dat ze allemaal weer in de wijngaard waren en de voorman het werk had uitgelegd, resteerden er voor deze laatkomers misschien nog maar dertig minuten of minder daadwerkelijke arbeid.

De eigenaar had de arbeiders niet nodig. De arbeiders hadden de eigenaar nodig. Zoals Jerry Bridges aangeeft, laat deze gelijkenis zien dat God ons niet geeft wat we verdienen. Hij geeft ons wat we nodig hebben.¹⁵

Wanneer onze dankbaarheid over ontvangen genade verwordt tot een Jona-achtige verontwaardiging dat anderen die het minder verdienen, genade krijgen, laten we zien dat we de genade die we zelf ontvingen, niet hebben begrepen. Want als genade werkelijk genade is, een geschenk om niet, en dus losstaat van alle persoonlijke verdienste of onverdienste, dan is het onmogelijk dat iemand deze genade meer of minder verdient dan een ander. Terecht wijst Bailey erop dat de mopperige arbeiders niet

14. Kenneth E. Bailey, *Jesus through Middle Eastern Eyes: Cultural Studies in the Gospels* (Downers Grove, Ill.: InterVarsity, 2008), p. 363.

15. Jerry Bridges, *Transforming Grace: Living Confidently in God's Unfailing Love* (Colorado Springs, Col.: NavPress, 1991), p. 48-51, 613.

mopperen omdat ze te weinig krijgen uitbetaald, maar omdat ze menen dat anderen een te royaal loon ontvangen:

Het verhaal spitst zich toe op een verrekening vol verbazende genade, waar degenen die vinden dat zij méér hebben verdiend, aanstoot aan nemen. (...) De klacht komt van degenen die een eerlijk loon hebben ontvangen en genade onverdraaglijk vinden. (...) Genade is niet alleen verbazend, het is – voor sommige mensen – ook ergerniswekkend!¹⁶

Jezus verrast ons met Zijn verrassende genade.

16. Bailey, *Jesus through Middle Eastern Eyes*, p. 360-361.